

INTRODUCERE

Analiza fenomenelor vieții sociale, a relațiilor interumane, apoi conturarea unei posibile înțelegeri a ceea ce se întâmplă, s-a petrecut ori se va produce, sînt acțiuni ale cunoașterii ce pot fi completate, ca logică a acțiunii, de intervenția socială, de schimbarea, transformarea realității.

Paginile volumului de față urmăresc aceste linii ale analizei vieții și relațiilor sociale ale persoanelor de vîrsta a treia, prin decriptarea sensurilor provenite de la cei în cauză, în scopul gîndirii unei intervenții specifice. Am considerat util și necesar un studiu al realităților sociale românești, prin actorii implicați – persoanele de vîrsta a treia –, pentru a da credibilitate unor strategii, unor noi forme de intervenție, așa cum sînt ele resimțite ca necesare.

Cum să analizezi o vîrstă pe care nu o ai (încă)?

Citind, observînd și discutînd cu cei care se bucură ori se întristează de ea.

Cum să interpretezi o stare pe care nu ai cunoscut-o?

Utilizînd cadre și dimensiuni acceptate de unii, respinse de alții, verificate de tine în practică.

Ce intervenții pot exista?

Unele sugerate de cei care resimt nevoile, unele propuse de cei care construiesc politicile, altele ameliorate de cei care picură știință în acțiune.

Acestea sînt, în mare, referirile din paginile cărții.

Ce se întâmplă, în fapt?

Protecția unei categorii de persoane care nu are un statut unanim acceptat constituie o provocare. Diversitatea persoanelor vîrstnice, precum și a accepțiunilor științifice și uzuale ale vîrstei a treia, absența unui consens științific și practic constituie imbalduri în structurarea acestui domeniu, analizînd, interpretînd, intervenind.

Îmbătrînirea demografică – fenomen produs pe fondul creșterii speranței de viață, al scăderii natalității –, dezechilibrele la nivelul forței de muncă active și pasive au condus la situații pentru care societatea românească a fost mai puțin pregătită.

Existența celor mai tineri pensionari din Europa, a unui raport de dependență mai mare decît în orice altă țară europeană produc încă semne de întrebare într-o economie în dezvoltare.

Starea de sănătate a proaspeților pensionari este direct proporțională cu transformarea lor în resurse pierdute pentru societate, în persoane fie ignorate, fie aflate în centrul protecției sociale.

O ipoteză generală ar susține că starea de latență a resurselor de vîrsta a treia poate fi modificată, activizată, în contexte specifice. Pentru asta este însă nevoie să fie cunoscută.

În deciptarea semnificațiilor sînt întîmpinate perspective, teorii și modele diferite, evidențiate în paginile cărții.

Inventarierea formelor specifice de intervenție ne conduce la nivelul componentelor sistemului de protecție socială: politici și măsuri, instituții și organisme – de stat și civile – la nivelul rețelelor existente, al rolurilor și relațiilor structurate în jurul și/sau de către persoanele de vîrsta a treia.

Apoi, persoana de vîrsta a treia poate și trebuie pusă în valoare, în cadrul vieții sociale, ca element structural, solid și necesar.

Nu în ultimul rînd, apare nevoia unei educații gerontologice a populației, în spiritul respectului față de vîrstnici, al valorizării acestora, neuitîndu-se sensul existenței tinerei generații: respectînd vîrstnicii de azi, va fi mai capabilă să se implice în propria devenire.

Paradigma propozițională de la care am pornit circumscrie raportul dintre scopuri, resurse și formele utilizate în protecția persoanelor de vîrsta a treia.

Resursele persoanelor de vîrsta a treia nu sînt investigate, nici utilizate, politicile publice fiind construite pe modele structurale.

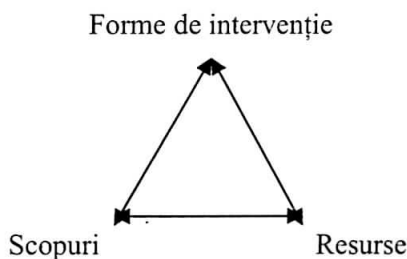
Formele de protecție socială identificate răspund nivelului resurselor preconizate doar de către autorii de politici. Persoanele de vîrsta a treia intervin în precizarea dorințelor, a scopurilor și mai puțin a mijloacelor. Pe de altă parte, politicile, instituțiile și organismele implicate în protecția persoanelor de vîrsta a treia intervin în funcție de mijloacele existente.

Persoanele de vîrsta a treia sînt privite ca un tot, sub titlul de „pensionari“ sau „bătrîni“, care au rolul de a consuma mare parte din sumele alocate protecției sociale. Așadar politica și măsurile utilizate sînt centralizate, departe de adaptarea la nevoile persoanelor și/sau ale grupurilor de vîrstnici și de stimularea valorificării resurselor acestora.

Instituțiile și organismele nou create în domeniu au un rol consultativ și nu dispun de cercetări suficiente și comprehensive cu privire la nevoile persoanelor de vîrsta a treia, astfel încît sugestiile îndreptate spre autorii de politici reprezintă doar estimări.

Identificarea, prin dialog cu persoanele de vîrsta a treia, a resurselor, modurilor de viață și nevoilor lor vine să identifice și formele de protecție existente, dar și necesarele forme de intervenție.

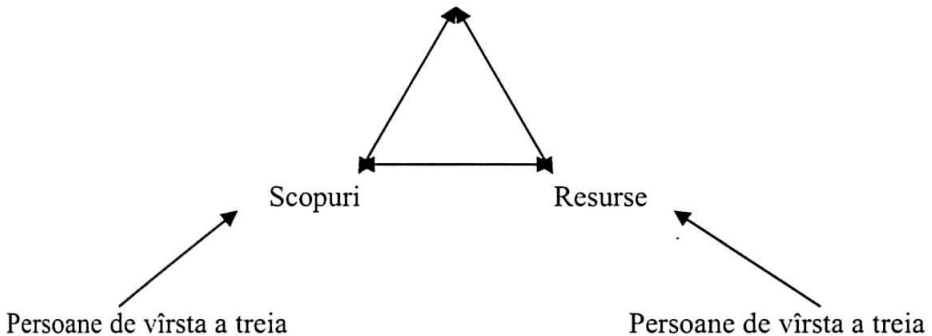
Ipoteza principală avută în vedere exprimă faptul că relația dintre scopurile protecției persoanelor de vîrsta a treia și resursele utilizate influențează formele specifice de intervenție.

Ipozeze de lucru:

- 1) Cu cît *corespondența dintre scopuri și resurse este mai mare*, cu atît *formele de intervenție în protecția persoanelor de vîrsta a treia sînt mai adecvate*.
- 2) Cu cît *persoanele de vîrsta a treia sînt mai implicate în identificarea de resurse*, cu atît *formele de intervenție vor fi mai specifice propriilor nevoi*.
- 3) Cu cît *persoanele de vîrsta a treia sînt mai implicate în identificarea de scopuri și resurse*, cu atît *formele de intervenție vor fi mai adecvate propriilor nevoi și adaptate la contextul real*.

Forme de intervenție adecvate persoanelor vîrstnice

Aceste ipoteze de lucru le-am utilizat drept ghid în activitatea de investigare a unor dimensiuni ale vieții persoanelor de vîrsta a treia, necesare identificării unui complex de date cu privire la:

- a) stilul de viață al persoanelor de vîrsta a treia;
- b) roluri atribuite și asumate de către persoanele de vîrsta a treia;
- c) relații și interacțiuni cu mediile formal și informal, precum și cu cel al intervenției sociale;
- d) perspectiva identitară și sentimentul apartenenței;
- e) relațiile cu sistemul public, respectiv forme specifice de intervenție propuse la nivel formal;
- f) relația cu sine și forme specifice de intervenție la nivel informal;
- g) dorința de manifestare ca un cetățean activ, în interesul său, al comunității și/sau al celorlalți vîrstnici.

Ne-am focalizat demersul pe:

- 1) analiza stilului de viață al persoanelor de vîrsta a treia;
- 2) analiza problemelor personale și sociale ale persoanelor de vîrsta a treia;
- 3) identificarea de așteptări, soluții de ameliorare/rezolvare a lor și de resurse;
- 4) aprecierea efectelor acțiunilor întreprinse în domeniul protecției persoanelor de vîrsta a treia;
- 5) nu în ultimul rînd, realizarea unor tipologii teoretice din prelucrarea datelor empirice.

Avînd în vedere complexitatea domeniului, am utilizat mai multe metode, îmbinînd perspectiva cantitativă cu cea calitativă¹, interviurile cu interpretări ale fenomenelor de masă, interactivitatea cu analiza documentelor statistice și a studiilor anterioare.

Metodologia folosită în culegerea datelor a constat într-o anchetă exploratorie prin interviul-cercetare, utilizînd, ca instrument, un ghid de interviu semistrukturat. Scopul acestui demers s-a concentrat pe culegerea de informații subiective asupra universului social² al persoanelor de vîrsta a treia. Interviurile-cercetare evidențiază specificitatea intervenției sociale, iar datele statistice circumscrisu parametric formele de protecție utilizate și/sau necesare.

Prezentarea datelor statistice, la nivel național și internațional, cu privire la populația de 60 de ani și peste, a fost completată cu o imersiune în complexitatea nevoilor persoanelor vîrstnice, încercînd o prezentare detaliată a formelor specifice de intervenție necesare, în viziunea acestora.

Datele culese prin cele 134 de întrevederi și prin observații au fost supuse unei analize calitative și cvasicalitative³. Unele intervenții ale persoanelor vîrstnice sînt precizate în forma discursivă exactă în care au fost rostite, fiind ordonate după tipurile și semnificațiile mesajelor, după cum alte enunțuri au fost interpretate printr-o analiză calitativă de teoretizare.

Contactul personal cu mediul și persoanele de vîrsta a treia ne-a permis consemnarea punctelor lor de vedere, a perspectivelor, experiențelor și trăirilor lor. Analiza nevoilor exprimate a constituit o altă metodă de interpretare, utilizîndu-se o adaptare după grila recunoscută a lui Abraham Maslow⁴.

Din declarațiile persoanelor vîrstnice intervievate am construit indicatori, pe baza cărora am urmărit problemele, nevoile specifice persoanelor de vîrsta a treia.

Identificarea și analiza acestor indicatori s-au realizat ținînd cont de contextele sociale specifice în care au avut loc întrevederile⁵.

Cazurile au fost selectate după criteriile unice – statut de pensionar; persoană autonomă sau semiautonomă, din punct de vedere fizic și psihic; reprezentativitate a mediei pe sexe înregistrată în rîndul persoanelor de 60 de ani și peste – și după criteriile care să permită comparații: persoană de vîrsta a treia instituționalizată, respectiv persoană de vîrsta a treia neinstituționalizată.

---

¹ Îmbinarea tehnicilor cantitative cu cele calitative a avut în vedere faptul că „socialul nu poate fi explicat doar pe baza unor sentimente, opinii individuale, ci dobîndește un echilibru prin analizele cantitative”. Vezi Mărginean, I., *Proiectarea cercetării sociologice*, Polirom, Iași, 2000, p. 61.

² Miftode, Vasile, *Tratat de metodologie sociologică*, Lumen, Iași, 2003, p. 223.

³ Iluț, Petru, *Abordarea calitativă a socio-umanului. Concepte și metodă*, Polirom, Iași, 2002.

⁴ Un punct de vedere cu privire la regăsirea acestor nevoi în rîndul persoanelor vîrstnice îi are ca autori pe Pichaud, Clement și Thareau, Isabelle, în articolul „A conviețui cu persoane în vîrstă la domiciliu, în instituții” din volumul *Vîrsta a treia. Cunoaștere și intervenție*, îngrijit de Mihaela-Luminița Iacob, Erola, Iași, 2001, pp. 121-138.

⁵ Interviurile-cercetare au avut loc în intervalul ianuarie-iunie 2004 și au cuprins un număr de 134 de persoane vîrstnice. Fiecare întîlnire a durat între 60 și 120 de minute. Sub raportul apartenenței la cele două genuri, persoanele de vîrsta a treia din eșantionul teoretic sînt 81 de femei și 53 de bărbați, reprezentînd o medie a ponderii persoanelor de cele două sexe în totalul populației de 60 de ani și peste. În această medie, excepție fac cinci persoane cu vîrsta sub 60 de ani, dar care au îndeplinit celelalte criterii urmărite de noi: statutul de pensionar, autonom, instituționalizat sau neinstituționalizat.

Variabilele independente sînt constituite așadar din: gen, statut de pensionar, locuire în instituție/locuire în comunitate.

Persoanele de vîrsta a treia cu care am dialogat provin atît din mediul rural cît și din cel urban.

Numărul interviurilor-cercetare comprehensive realizate putea fi stopat la o valoare mai redusă, saturația cazurilor constatîndu-se, pentru mediul instituționalizat, după 35-40 de cazuri, dar le-am continuat pentru a evidenția complexitatea și diversitatea persoanelor de vîrsta a treia, aspecte care, considerăm, pot fi regăsite în consemnările din următoarele pagini.

Etapele realizării interviurilor-cercetare, atît în cele trei centre⁶ de îngrijire a persoanelor vîrstnice, cît și afara instituțiilor, au respectat cerințele metodologice⁷.

---

⁶ Căminul de Pensionari „Sfînta Cuvioasă Paraschiva”, Iași, Centrul de îngrijire și asistență a persoanelor vîrstnice „Sfîntii Împărați Constantin și Elena”, Iași, „Casa Sfîntul Iosif”, Iași.

⁷ A. Contactarea directorilor de centre și a asistenților sociali pentru a-i informa cu privire la data începerii întrevederilor, durata, scopul și modul de valorificare a datelor rezultate;

B. desfășurarea întrevederilor:

b.1. (auto)prezentarea operatorului de interviu la întîlnirile cu vîrstnicii; anunțarea scopului și a obiectivelor cercetării; menționarea instituției reprezentate; specificarea motivației alegerii acelei persoane pentru a fi interviuată; asigurarea confidențialității informațiilor, numele nefiindu-i solicitat;

b.2. derularea conversației: menționarea faptului că nu există răspunsuri bune sau rele, ci specifice fiecărei persoane; apelarea la experiența de viață a vîrstnicului; consemnarea răspunsurilor și a observațiilor;

b.3. analiza și interpretarea datelor.

Pentru persoanele de vîrsta a treia neinstituționalizate, etapele au fost aceleași, cu excepția acordului, pe care l-am cerut direct persoanei vîrstnice.